

ra bij het maaien worden uitgespaard, lijkt het eenvoudig om hier eveneens de plekken met Wild katekruid ook uit te sparen. Tijdens deze maaibeurt wordt doorgaans alleen de onderste meter van de wegberm gemaaid [figuur 5]. Aangezien dit vaak juist de groeiplaats van de soort is, wordt ze jaar op jaar afgemaaid. Dit betekent dat jarenlang geen zaad wordt gevormd, waardoor de soort zich niet verder kan verspreiden. Het advies is dus om de wegbermen waarin Wild katekruid voorkomt niet te maaien in de groeiperiode die loopt tot in september, waarna natuurlijk nog een periode met zaadsetting volgt. Dit betekent dat het beste in de wintermaanden, vanaf november, gemaaid kan worden. Hiernaast is het wenselijk om de struwelen rondom de planten in de wintermaanden, als de planten bovengronds zijn afgestorven, af te zetten. WEEDA (1988) geeft aan dat de planten na het afzetten van de struwelen een sterke opbloei vertonen. Op deze manier kan de soort zich dan mogelijk verder uitbreiden en ook hoger op de helling gaan groeien, waar's zomers niet gemaaid wordt.

Het beheer langs de weg tussen Bemelen en Cadier en Keer lijkt dusdanig gunstig dat de soort zich hier op haar plek voelt. Op de Bemelerberg lijkt, mede gezien de behoorlijke omvang van de populatie, geen beheer nodig. Bij Huize de Beuk moet meer ruimte worden gecreëerd door het wegnemen van braamstruweel zodat de soort zich kan handhaven of zelfs kan uitbreiden.

EIGENLIJK EEN HEEL GEWONE SOORT?

Wild katekruid groeit op droge plekken op kalkrijke grond, vaak tussen struiken of in een ruige vegetatie en dikwijls op verstoorde grond in onkruidgemeenschappen of in de buurt van dorpen (WEEDA, 1988; OBERDORFER, 2001; VAN LANDUYT, 2006). Toch is de plant geen gewone soort. In Nederland is Wild katekruid zeldzaam en het aantal groeiplaatsen neemt af. Van de elf kilometerhokken die BINK (1997) vermeldde, konden er in 2008 maar vijf teruggevonden worden. Wel moet erbij vermeld worden dat niet alle plekken even intensief zijn bezocht. Opvallend hierbij is dat met name rondom de Trichterberg en de Riesenberg een sterke achteruitgang heeft plaatsgevonden. Verheugend daarentegen is de sterke populatie van de soort rond Bemelen en de uitbreiding nabij Eys.

DANKWOORD

Dank aan Arjan Ova van Stichting Limburgs Landschap voor het mogen onderzoeken van de populatie op de Bemelerberg, aan Wouter Janssen en Ludy Verheggen van Stichting IKL en Wolfgang Bomble en Nigel Harle voor aanvullende vindplaatsgegevens.

Summary

CATNIP STILL GROWING IN SOUTHERN LIMBURG

Catnip, a plant with an intensive smell, still grows in Southern Limburg (NL). The article discusses the places where the species can be found. Catnip is a rare plant which is becoming even rarer than it has been in the recent past. The species occurs in the villages of Eys and Bemelen, near Gronsveld and in a garden in the town of Maastricht. The plants in Eys are being mown off before flowering starts. The populations of the species in the Bemelerberg nature reserve and surrounding area do not seem to be threatened. Since

mowing in the autumn would seem to be better for the species, this is recommended where mowing is necessary.

Literatuur

- BINK, E., 1997. Atlas van de Zuid-Limburgse flora 1980-1996. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.
- DAMSMA, H.D., J. KEULEN & W. AENDEKERK, 1995. De flora van het Schiepersbergcomplex en de Wolfskop. Natuurhistorisch Maandblad 84 (11): 264-272.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 2005. Heukels' flora van Nederland. Wolters-Noordhoff bv, Groningen/ Houten.

- OBERDORFER, E., 2001. Pflanzensoziologischer Exkursionsflora für Deutschland und angrenzende Gebiete. Ulmer Verlag, Stuttgart.
- OP DEN KAMP, O.P.J.H., B. JEUKEN, S. KEULEN, J. REGLINK & G. VERSCHOOR, in prep. Het dal van de Eyserbeek. Verslag van het genootschapsweekend in 2008. Natuurhistorisch Maandblad.
- VAN LANDUYT, W., 2006. Wild katekruid (*Nepeta cataria*), in: VAN LANDUYT, W., I. HOSTE, L. VANHECKE, P. VAN DEN BREMT, E. VERCRUYSE & D. DE BEER, Atlas van de flora van Vlaanderen en het Brussels gewest. Instituut voor natuur- en bosonderzoek (INBO), Nationale Plantentuin van België & Flo.Wer, Brussel: 614.
- WEEDA, E.J., R. CH. & T. WESTRA, 1988. Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties, deel 1. KNNV-Uitgeverij, Utrecht.

MEDEDELING

Roeke-loos

EEN VREEMDE ROEK IN HET ENGWEGERVELD

Begin maart 2006 werd in het Engwegerveld op de extensief begraasde weilanden tussen de Keutenberg en de Sousberg (Schin op Geul) in een groep foeragerende Roeken (*Corvus frugilegus*) een Roek aange troffen met een vergroeide snavel [figuur 1]. Deze vergroeiing is zodanig dat de vogel

een verlengde snavel leek te hebben. Zowel de onder- als bovensnavel leken daarbij in een neerwaartse kromming van minstens vier centimeter lengte vergroeid te zijn, een fenomeen waarover nog maar weinig gepubliceerd is. Voor zover bekend is een dergelijke waarneming in Limburg nooit eerder in de literatuur vastgelegd.

Verspreiding Roek rondom Schin op Geul
In het Geuldal in de nabijheid van Schin op Geul zaten voor de eeuwwisseling verscheidende kolonies van Roeken. De dichtst bij de waarnemingslocatie bekende kolonie lag nabij Engwegen. Hier broedden in 1995 43 broedparen. Daarnaast zat er een roekenkolonie nabij Kasteel Schaloen (40 paar, 1995) (PROVINCIE LIMBURG, 2008; UMMELS

et al., 2006). Op de eerste locatie broedden in 2003 echter de laatste Roeken. De Roeken nabij Kasteel Schaloen waren hier al in 1996 verdwenen en bleken te zijn verhuisd naar Simpelveld (schriftelijke mededeling Jacques Ummels). De grootste concentratie aan kolonies zat echter ten noordoosten van Gulpen (klooster Wittem) met in totaal 339 paren in 1997. Deze wordt beschreven als een voor Limburg uitzonderlijk grote kolonie (PROVINCIE LIMBURG, 2008; UMMELS et al., 2006). In 2008 waren hier 216 paren aanwezig (schriftelijke mededeling Jacques Ummels). Daarmee is dit nu de meest dichtbij gelegen kolonie nabij het Engwegerveld. De Roeken broeden in het Geuldal met name in Canadese populier (*Populus x canadensis*), een boomsoort die hier volop aanwezig is.

De kolonies maken onderdeel uit van het leefgebied van de Roek in Limburg die in de jaren negentig van de vorige eeuw en in de eerste jaren van deze eeuw, vooral in het Maasdal ten zuiden van Roermond en de Zuid-Limburgse beekdalen werden aangetroffen. UMMELS et al. (2006) geven aan dat dit verspreidingspatroon vooral te danken is aan de combinatie van geschikte voedselgebieden, vooral graslanden met een relatief hoge grondwaterstand, en nestplekken (meestal loofbosjes). Blijkbaar zijn de vaak vochtige graslanden op löss ook in trek, want op de graslanden op de flanken van het Plateau van Margraten worden eveneens vaak vele Roeken aangetroffen. Nabij de Keutenberg vindt dagelijks trek plaats vanuit de broedkolonies in het Geuldal onder andere via de Engweger grub naar de graslanden op het plateau en plateau-rand om te foerageren. Ook worden regelmatig op akkers foeragerende Roeken aangetroffen, vooral na de oogst.

De verspreiding in Limburg buiten de broedtijd is veel ruimer dan daarbinnen (UMMELS et al., 2006). In de winter worden de lokale broedvogels aangevuld met kleine aantallen overwinteraars. De vogels doen zich te goed aan oogstresten (onder meer suikerbieten en maïs), vers ingezaaid wintergraan en ongewervelden (zoals regenwormen en emelten) die zich met name in grasland ophouden (UMMELS et al., 2006). De soort zelf is dus zeker niet zeldzaam in dit gebied. Een Roek met vergroeide snavel werd er echter, voor zover bekend, niet eerder tussen waargenomen.

Snavelvergroeiingen bij vogels

Meldingen van Roeken met vergroeide snavels

FIGUUR 1

De vreemde Roek (*Corvus frugilegus*) van het Engwegerveld (foto: Paul Veltman).

in de literatuur zijn moeilijk te vinden. Voor zover bekend zijn geen literaturopgaven uit Limburg bekend (persoonlijke mededeling Jo van der Coelen). Wel zijn tijdens het onderzoek dat Jacques Ummels sinds 1976 naar de stand van de Roek in Limburg doet, diverse malen Roeken gezien met een licht afwijkende snavels. Het ging daarbij om afwijkingen van enkele millimeters snavelverlenging, waarbij de bovensnavel meestal langer was dan de ondersnavel. De enige aantekening van een ernstig vergroeide snavel tijdens dit onderzoek, betreft een waarneming op 7 maart 1982 op het vliegveld in Ulestraten. Het betrof een Roek met een vergroeiing van de bovensnavel van wel vier à vijf centimeter. Net als de Roek van het Engwegerveld had deze Roek daar bij het voedsel vergaren schijnbaar geen last van (schriftelijke mededeling Jacques Ummels).

Tevens is een waarneming bekend uit 1967 van een vergroeide snavel bij een Roek nabij Deurne (Noord-Brabant). Het ging hier om een Roek die zich met maïskorrels wist te voeden door ze met de snavel op te pikken, omhoog te gooien en vervolgens op te vangen. Hij was, in tegenstelling tot zijn soortgenoten, nog druk bezig zijn voedsel te verzamelen, en had blijkbaar meer tijd nodig om zijn voedsel te verzamelen, wat er op zou kunnen wijzen dat hij toch hinder ondervond van zijn handicap (ANONYMUS, 1967).

Ook andere vogelsoorten weten te overleven met snavelvergroeiingen. JUKEMA (1983)

meldt een Scholekster (*Haematopus ostralegus*) met gekruiste snavelhelften die desondanks foerageert op openstaande mossels en blaasjeswier tussen basaltblokken. Hij meldt verder snavelvergroeiingen bij Wulp (*Numenius arquata*) en Goudplevier (*Pluvialis apricaria*). Een rondje op het internet levert verder waarnemingen op van vergroeide snavels bij Roek, Buizerd (*Buteo buteo*), Zilvermeeuw (*Larus argentatus*), Zwarte kraai (*Corvus corone*), Zanglijster (*Turdus philomelos*), maar natuurlijk ook bij gehouden vogelsoorten. Het Vogelrevalidatiecentrum in Zundert (Noord-Brabant) meldt dat snavelvergroeiingen met enige regelmaat gemeld worden en dat het vooral kraaiachtigen betreft. Veel informatie over de precieze oorzaken is echter nauwelijks te vinden. VAN KOOTEN (2008) meldt vergroeiing van de snavel vanwege gebrek aan vitamines, met name vitamine D, maar dit zal ongetwijfeld meer betrekking hebben op gehouden vogels dan op in het wild levende vogels. JUKEMA (1983) meldt als oorzaak een eerdere beschadiging van de snavel door het eten van schelpdieren. Doordat de snavelhelften niet meer goed op elkaar aansluiten overtreft de groei van de snavel de slijtage en kunnen vreemde vergroeiingen ontstaan. Ook andere meldingen op internet wijzen in die richting. JUKEMA (1983) meldt in het geval van Scholeksters dat een aantal vogels met een handicap het nog lang weet vol te houden, maar concludeert wel dat ze zeer zeker een slechtere conditie hebben vanwege de hoeveelheid vorst-

slachtoffers die zijn gevonden.

Een inventarisatie bij andere vogelasiels geeft geen duidelijk beeld of dit verschijnsel regelmatig voorkomt; wel is duidelijk dat dit nooit de oorzaak is dat de soort gebracht wordt. Of de Roek van het Engweg-erveld met de vreemdgroei van zijn snavel wist te overleven, is niet te zeggen. De vogel is in ieder geval nooit terug gezien.

Dankwoord

Jacques Ummels, Boena van Noorden, Anne Margriet Veldhorst en Jo van der Coelen worden bedankt voor het aanleveren van

informatie en/of het becommentariëren van het artikel. De benaderde vogelopvangcentra worden bedankt voor de verstrekte informatie.

Paul Veltman, Mirjam van Asperen & Guido Verschoor

Literatuur

- ANONYMUS, 1976. Roek met vergroeiende snavel. Het Vogeljaar 24(2):101.
- JUKEMA, J., 1983. Scholekster *Haematopus os-*

tralegus met gekruiste snavelhelften. *Limosa* 56(4):259-260.

- PROVINCIE LIMBURG, 2008. Natuurgegevens provincie Limburg. 23 juni 2008. <http://broedvogels.limburg.nl/site/planten/start.HTM>.
- KOOTEN, A. VAN, 2008. Vogelproblemen.nl. Vitaminen. 2005. 1 augustus 2008. <http://www.vogelproblemen.nl/vitamines.html>.
- UMMELS, J., F. HUSTINGS & B. VAN NOORDEN, 2006. Roek. In: Hustings F., J. van der Coelen, B. van Noorden, R. Schols & P. Voskamp, Avifauna van Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Roermond: 606-610.

RECENT VERSCHENEN

BRAKONA, 2008. Brakona jaarboek 2006-2007.

Vlaams-Brabantse koepel voor Natuurstudie, Mechelen (186 pp.). Diverse auteurs. Dit dubbele Brakona jaarboek is te verkrijgen door € 19,- (inclusief verzendkosten) te storten op rekeningnummer 230-0524745-92 (Bic: GEBABEBB; IBAN: BE12 2300 5247 4592) ten aanzien van Natuurpunt Studie vzw, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen (België) met de vermelding van naam, "Brakona Jaarboek 2006-2007" en het aantal te bestellen exemplaren.

Het Brakona Jaarboek 2006-2007

bevat een dertiental interessante artikelen over natuurstudies die de voorbije twee jaar plaatsvonden in de provincie Vlaams-Brabant. De artikelen zijn met name interessant omdat de natuurwaarden in Vlaams-Brabant gelijkenis vertonen met die van bepaalde regio's in de provincie Limburg. Zo bevat het jaarboek een artikel over het succes van gorzen in akkerreservaten. Daarnaast doet het verslag van een zoektocht naar de historische en actuele verspreiding van de Hazelmuis en in een ander artikel worden de oorzaken van de achteruitgang van de Eikelmuis beschreven. Aandacht wordt even-

eens besteed aan het veldonderzoek naar het Vliegend hert. Verdere onderwerpen zijn de biodiversiteit van een militair domein, veranderingen in de korstmosflora in de provincie Vlaams-Brabant en de populatiedynamica van de Europese haas. Aandacht is er ook voor de Tijgerspin, broedvogels, zweefvliegen, wasplatenweiden, Grote pimpernel en ijzerzandsteengroeves.

HEIJLIGERS, H.W.G., 2008. Het Straelensbroek. Amfibieën-, libellen- en planteninventarisatie 2007.

Stichting Natuurprojectenbureau De Lierlei, Roermond (12 pp.). In opdracht van Stichting het Limburgs Landschap, Arcen. Meer informatie over dit rapport is te verkrijgen bij de Stichting Natuurprojectenbureau 'De Lierlei', e-mail: lierelei@nhgl.org of bij het kantoor van het NHGL in Roermond.

Het Straelensbroek is een natuurgebied van Stichting het Limburgs Landschap ten oosten van Arcen dat voornamelijk bestaat uit vochtige graslanden met poelen. Deze rapportage betreft een verslag van een inventarisatie in 2007 naar de amfibieën, libellen en planten van

het gebied. Na een korte beschrijving van de inventarisatiemethode, volgt een beschrijving van de resultaten. Deze worden gepresenteerd in de vorm van tabellen en een korte bespreking ervan.

Er werden zeven soorten amfibieën aangetroffen, waaronder op één locatie de Heikikker. Oude waarnemingen van Gladde slang en Levenbarende hagedis konden niet bevestigd worden. Van de 27 aangetroffen libellen, staan er drie op de Rode lijst, namelijk Bruine winterjuffer, Tengere pantserjuffer en Beekoeverlibel. Verder werden 115 plantensoorten aangetroffen. Opvallend zijn de goed ontwikkelde zeggenvegetaties en de aanwezigheid van onder andere Moeraskartelblad en Sterzegge.

Heijligers, H.W.G., 2008. De Paardekop. Inventarisatie van libellen en herpetofauna (2003-2005).

Stichting Natuurprojectenbureau De Lierlei, Roermond (10 pp.). In opdracht van Stichting De Marke en Gemeente Venray. Meer informatie over dit rapport is te verkrijgen bij de Stichting Natuurprojectenbureau 'De Lierlei', e-mail: lierelei@nhgl.org of bij het kantoor van het NHGL in Roermond.

De Paardekop is een Peelrestant van ongeveer 150 ha ten zuiden van Ysselstein in de Gemeente Venray. Het gebied bestaat grotendeels uit dennenbos. In deze bossen liggen plaatselijk veenrestanten. Ongeveer 30 ha bestaat uit heide met enkele vennen. Het gebied wordt begraaasd met schapen. In de periode 2003 tot en met 2005 is er de aanwezigheid van amfibieën,

libellen en reptielen onderzocht. De resultaten ervan worden, evenals de inventarisatiemethode, beschreven in dit rapport. Ook worden andere gegevens van deze diergroepen op de Paardekop betrokken bij de conclusies. Met een totaal van 30 soorten libellen, waaronder de Venwitsnuitlibel, is het gebied waardevol te noemen. Ook het algemeen voorkomen van de Rode lijstsoorten Vinpootsalamander, Heikikker en Poelkikker is bijzonder. De Gladde slang is gedurende het onderzoek niet meer aangetroffen, en de kans dat dit reptiel er nog voorkomt wordt als uiterst gering ingeschat.

Wie zijn rapport, boek, etc. opgenomen wil zien in deze rubriek, kan een literatuurverwijzing met korte inhoudsbeschrijving en bestelwijze opsturen naar de redactie o.v.v. 'recent verschenen'. De publicaties moeten betrekking hebben op voor Limburg relevante onderwerpen.

De meeste in deze rubriek besproken rapporten kunnen worden ingezien op het kantoor van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (tel. 0475-386470).